

göre neticenin hükmü de muhal, makbul olmasına göre hükmü de makbul olacaktır. Dolayısıyla fıkhî veya itikâdî bir nitelikte getirilen her örnek bize İbn Hazm'ın o meseledeki şer'î tercihini de göstermiş olacaktır.

Osman KURT

(SDÜ, SBE, Mantık ABD Y.L..)

Kent Dindarlığı Üzerine Düşünceler

Kent Dindarlığı, Mehmet Altan, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

Ülkemizin yakın geçmişinde önemli izleri bulunan ve günümüzde halen devam edegelen din-siyaset arasındaki gerilimli ilişkinin farklı açılardan yorumlanması ve bu yorumların Türk toplumunun inanç ve yaşam ilişkisi bağlamında gündelik hayatına olan etkisi, yeni tartışma konularıyla gündemdeki yerini muhafaza etme gücünü daima taze tutmaktadır. Mehmet Altan'ın birkaç yıl önce çeşitli yazılarında dile getirdiği ve bu yılın başlarında kitaplaştırarak daha somut olarak ortaya koyduğu "Kent Dindarı"/"Kent Dindarlığı" kavramı söz ettiğimiz gerilimin aşılmasına veya yumuşatılmasına yönelik olarak atılmış bir adım olarak değerlendirilmektedir. 7 bölümden oluşan kitap bir bütün olarak dikkate alındığında 'kent dindarlığı' kavramı, pek çok açıdan tartışmaya değer bir konumdadır. Bu bağlamda kent dindarını çevreleyen siyasi, ekonomik, tarihsel ve kültürel argümanların tamamı hakkında yüzeysel değerlendirmeler yapmaktansa biz, kavramın tutarlılığı ve bu bağlamda işlevselliğinin var olabilmesi için daha temel sorulara muhatap kılınmasının daha anlamlı olduğunu düşünmekteyiz. Bu temel yaklaşım kitabın ve kavramın bütünselliğinin ardına gönderme yaparken mütevazı sorularla kavramın amaçsal boyutunu ve bu bağlamda imkânı konusunu kısaca tar-

tışmayı hedeflemektedir.

Altan'ın en genel şekliyle tanımladığı Kent Dindarlığı; kişinin dindarlığını deklare etmeye ihtiyaç duymayacak kadar içselleştirdiği, kendiyile özdeşleşmiş bir inancın davranış biçimidir. (Altan, 59) Bu davranış biçimini benimseyen insan her fırsatta kimliğini dindarlığıyla özdeşleştirerek ortaya koyup belirleme eğiliminde olmayan insandır. Müslüman olması onun çevresiyle bir çıkar ilişkisini dikkate alarak ilişkilendirmesi gereken bir yönünü değil bundan daha derinlerde, bireysel ve başka bir açıdan mistik, deruni bir yönüne işaret etmektedir. Buna karşılık günümüz kentlerinde yaşayan 'kentlileşememiş' Müslümanlar dinin kendilerinden ne istediğini tam olarak anlayamadıkları için manipüle edilmeye müsait olan inançlarının güdümündeki davranışları, var olma çabalarına yön vermekte ve bu eğilim çeşitli siyasi hedefler açısından kullanılabilir. Altan'a göre; farklı sosyolojik sebeplerle kentlere akan ve oy çokluğu sebebiyle oldukça önemli siyasi bir kavşakta duran köylü Müslümanlar dindarlık algılayışlarındaki karakteristik özellikleri kentlere taşıyarak başka bir anlamda onu kullanarak var olabilmek için çalışırlar. İçindeki felsefi derinlikten bihaber olarak inancına bakan ve onu sadece hayat karşısında eksikliği giderecek, bir araç olarak kullanan Müslümanların elinde din yozlaştırılıp, siyasileştirilmeye mahkûmdur. (Altan, 57)

Kent dindarlığının nasıl ve neye karşı olması gerektiğini kısaca özetlemeye çalıştığımız bu yaklaşımın ardında duran realite, birlikte yaşayabilme imkânından yoksun olduğumuz gerçekliğine imada bulunmaktadır. Ötekini anlayamayan ve bu sebeple birbirinin yaşam hakkına da saygı duymayan insanların sosyolojik zorunluluk sebebiyle paylaşmaya çalıştıkları ortak mekânlar olan günümüz kentlerin bu temel sorununa getirilen güncel çözüm veya çözümler, öncelikle İslam-şehir birlikteliğinin uyum içerisinde olduğu dönemlere gönderme yapmaktadır. Bu yaklaşım dikkate alınarak, İslam dinin başlangıcı itibariyle şehirli bir din olduğu ve peygamberin şehirli bir İslam modeli uyguladığı yönünde, İslam tarihinin başlangıç noktasına yapılan atıflar, İbn Haldun ve Farabi

gibi İslam düşünürlerinin ortaya koymuş oldukları ideal şehir tasavvurlarıyla desteklenip, günümüz kentlerine taşınmak istenmektedir. Oysa asıl üzerinde durulması gereken sorun; geçmişte var olmuş ve İslam kültürünün temel karakteristiklerini yansıtan şehirler ile günümüz modern kentlerinin ne derece birbirine benzediğidir.

Şehrin sadece insan yığınlarından oluşan yerleşim yerleri olmadığı sosyolojik olarak bilinen bir gerçektir. Modernizmin öncelendiği zorunluluklar sebebiyle oluşturulan kentler ile İslam kültürünün oluşturduğu, ötekine ve eserlerine estetik bir ahenk içinde bakan İslam şehirleri, varoluş amaçları açısından çok farklı beklentileri hedeflemektedir. Bireysel çıkar ilişkilerini önceleyen modern kentlerin aksine İslam şehir kültürü, yaratıcının alem tasavvurunda var olan 'düzen ve ahenk' tasarımını, hayatlarının tüm unsurlarına yansıtmayı hedeflemiştir. İslam şehirlerinin oluşumunda temel karakter olan bu yaklaşım, İslam toplumunun mimarisine, düşünce dünyasına ve edebiyatına derinden etki etmiş ve bu düzen içerisinde tasarlanan hayat gerilime meydan vermeyecek şekilde konumlandırılmıştır. En basit ifadesiyle kent dindarı "dindarlığını deklare etmeye ihtiyaç duymayacak kadar içselleştirdiği, kendiyi özdeşleşmiş inancını kimliğinden ayırt edebilen bir dindar iken buna karşılık İslam geleneğindeki şehirli Müslüman, mekan anlayışı tamamen dini bir dünya görüşü içerisinde olduğu için, bunu görmek ve göstermekten asla geri durmayan ve Müslüman olduğunun belirli emarelerini üzerinde taşıyan bir dindardır. Bu bağlamda günümüz kentlerinde var olan ekonomik, toplumsal ve siyasi sorunlar kentli-köylü arasındaki dindarlık ayırımından çok modern kentin beklentilerinin neler olduğu meselesi üzerine yoğunlaşmaktadır.

Altan'ın Şeyh Galip'ten Taliban'a İslam medeniyetinin nasıl bir değişim içinde olduğunu sorgulaması konumuz açısından dikkat çekici bir örnektir. Altan kitabında Şeyh Galip'i derin bir kültürün çok önemli bir ferdi olarak tanımlarken, Taliban sınır tanımaz bir vahşeti temsil etmektedir. Bu iki ayrı uç tanımlanırken öncelikle

sorulması gereken “ikisi de Müslüman ise aralarındaki farkın ne olduğu”(Altan, 9) sorusu değil “ikisinin beslendiği şehir veya kent kültürünün arasındaki farkın ne olduğudur? Zira bu iki kutbun dindarlık algısını kanalize eden karşı karşıya oldukları kültürel ve ahlaki ortamdır. Şeyh Galip kendi dini düşüncesiyle bezenmiş ve kuşatılmış bir toplumsal hayatın ferdi iken Taliban, kendisine dayatılmaya çalışılanın karşısında nerede durması gerektiğini bilmeyen bir konumda yer almaktadır. Elbette söylemek istediğimiz bu siyasi ve ideolojik tavrın doğru olduğu anlamına gelmemektedir. Asıl önemsememiz gereken birincil soru; Taliban ve dini istismar eden siyasi yapılanmaların oluşmasına sebep olan şeyin ne olduğudur.

Dünya gündeminde İslam dininin terörist bir ideoloji olarak algılanmasına sebep olan Taliban ve benzeri siyasi yapılanmaları toplumsal huzursuzluğun birincil kaynağı olarak düşünmek ve bunun sebebinin onların köylü olup ötekiyle yaşamayı bilmemeleri veya dini siyasi ideolojilerini sürdürebilmek için kullanmalarına bağlamak, en iyimser yaklaşımla sorunun kaynağından uzak durmaya çalışmak anlamına gelmektedir. Daha eleştirel bir yaklaşımla ise; aynı soruna karşı ortaya konan çözümün, Kent dindarı kavramsallaştırmasıyla İslam kültürünün geçmişine ve derinliklerine bağlamaya çalışmak, yukarıda kısaca işaret etmeye çalıştığımız zemin problemi yüzünden realiteden uzaklaşılmasının yanı sıra dindarlık kavramına yüklenilen anlam açısından beklentinin hangi sebeplere dayandığı sorusuna kapı aralamaktadır. Bir başka deyişle sorun; kırsaldan kente gelmiş olsun veya olması halen modern kentlerde yaşayan Müslümanlardan beklenen dindarlığın (kent dindarlığının) hangi sebeplerle önemsenmiş/siyasileştirilmiş olabileceğidir.

Kapitalizmin temel paradigmasında olduğu gibi kendi değer yargılarını üreten ve bunları zorlamayla çemberin içindekilere dayatan modern kent kültürü, beklentilerini meşruiyet problemi olmadığı için farklı araçlar kullanarak karşılamaya çalışmaktadır. Tek amaç kent kültürünün var olabilmesi ve bu çemberin içinde

yaşayanların bu kültüre ayak uydurabilmesi ise, yeni bir dindarlık tanımı, önemsenmesi gereken bir hedefe işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında yeni dindarlık tanımı (kent dindarlığı) eskiden kaybedilmiş olan dindarlığın yeniden geri getirilmeye çalışılması değil, zemin kayması sebebiyle kent kültürüne bir türlü ayak uyduramayan Müslümanların söz konusu konjöktüre adaptasyonunu sağlamaya yönelik bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Basit bir örnekle ifade etmek gerekirse; “Doğru olanı eylemeliyim” ahlaki prensibi toplumun tüm fertleri tarafından aynı zeminde ve aynı amaç doğrultusunda tercih edildiğinde bir anlam ifade edebilir. Eğer farklı bireysel veya sınıfsal menfaatlerin öncelenmesi için, ne için eylendiği bilinemeyen doğru, dindarlık adı altında tercih ettirilmeye çalışılıyorsa, istismar farklı bir açıdan karşımızda duruyor demektir.

Dindarlığı, siyasi hedeflerini gerçekleştirmek için kullanan yaklaşımları, eleştirerek ortaya konulan ‘kent dindarlığı’nın, eleştirdiği bu istismarcılıktan teknik olarak bir farkının olup olmadığına değeri bir sorgulamayı ifade etmektedir. Beklentinin adının niçin sadece ‘dindarlık’ değil de ‘kent dindarlığı’ olduğuna baktığımızda, bize işaret ettikleri anlaşılabilir bir ayrışmadır. Sadece dindarlık kent için yeterli olmayan ve içinde barındırmak istemediğidir.

Sonuç olarak, geçmiş ve günümüz arasında ortak bir noktada buluşturulmaya çalışan dindarlık anlayışının zemin farklılığı sebebiyle hatalı bir kurgulama olması ve bu temel hatanın gölgesinde farklı beklentileri olan kültürel yaklaşımların zorlanarak birbirine benzeştirme çabasının anakronizme düşmek olduğunu söylemek sanırım yanlış olmaz. Yeni bir kurguyla ortaya konulan ‘kent dindarlığı’ çözümlemesi mevcut kent kültürü içerisinde askıda duran ve toplumun tüm kesimleri tarafından kabul görmeyi bekleyen bir teori izlenimini vermektedir.

Hasan ATSIZ

(Yrd. Doç. Dr., OMÜ. İlahiyat Fak.)

